

Mesut KÜRÜM

Dr. Öğr. Üyesi | Asst. Prof. Dr.

Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Gümüşhane-TÜRKİYE
Gümüşhane University, Faculty of Literature, Department of Turkish Language and Literature, Gümüşhane-TURKEY

ORCID: 0000-0001-8305-7480

m23kurum@gmail.com

Bayburt ve Yöresi Ağzlarındaki Bazı Arkaik Unsurlar

Öz

Sözcükler, bir dile ait maddi ve manevi değerleri bünyesinde taşıyan, bu değerlerin korunmasında önemli rol üstlenen dil öğelerindedir. Bir dilin yapısını anlayabilmek; genellikle o dilin ses, şekil ve söz varlığı ile ilgili eski özelliklerini barındıran “arkaik sözcükler”in iyi tahlil edilmesinden geçmektedir. Fransızca kökenli olan “arkaik” sözcüğünün farklı kaynaklarla farklı tanımları yapılsa da bu tanımların ortak yönü, arkaik olarak nitelendirilen sözcüklerin bugün artık ölçünlü dilde kullanımdan düşmüş olmasıdır. Bunun yanında arkaik unsurlar, gerek fonetik ve morfolojik açıdan gerekse söz varlığı açısından oldukça zengin bir görünüm sergilemekle birlikte dilin tarih boyunca geçirmiş olduğu değişim ve gelişmeleri de gözler önüne sermesi bakımından büyük önem taşır. Diğer bir ifadeyle arkaik sözcükler, dilin hem söz varlığının hem de gramer anlayışının tespitinde birçok ipucunu da bünyesinde barındırır.

Ölçünlü dilde kullanımdan kalkmış olan arkaik sözcükler, varlıklarını ağzılarda devam ettirir. Ölçünlü dilde kullanımdan düşmüş olan bu sözcüklerin varlıklarını ağzılarda devam ettiriyor olması, dil araştırmaları açısından ağız çalışmalarının kaynak olma özelliğini pekiştirmektedir. Bu bağlamda Türkiye Türkçesi ağzıları, Türk dilinin tarihi gelişimi ve seyri içerisinde arkaik unsurlar yönünden oldukça zengin bir görünüm sergilemektedir. Çalışmada Türkiye Türkçesinin Doğu Grubu ağzıları içinde yer alan, tarihin ilk dönemlerinden itibaren birçok medeniyet tarafından yerleşim yeri olarak kullanılan ve Çoruh Vadisi'nin önemli yerleşim yerlerinden biri sayılan Bayburt ve yöresi ağzıları, arkaik unsurlar açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arkaik, Bayburt ve yöresi ağzıları, söz varlığı.

Some Archaic Elements in the Dialects of Bayburt and its Region

Abstract

Words are language elements that carry the material and spiritual values of a language and play an important role in the preservation of these values. Being able to understand the structure of a language generally requires a good analysis of the “archaic words”, which contain the old features of that language’s sound, shape and vocabulary. Although different definitions of the word archaic, which is of French origin, are made with different sources, the common aspect of these definitions is that the words that are described as archaic have fallen out of use in the standard language today. In addition, archaic elements display a very rich appearance in terms of phonetics, morphology and vocabulary, and are extremely important in terms of revealing the changes and developments that the language has undergone throughout history. In other words, archaic words contain many clues in determining both the vocabulary and grammatical understanding of the language.

Undoubtedly, dialects are the most important language element in which archaic words, which are out of use in the standard language, continue to exist. The fact that these words, which have fallen out of use in the standard language, continue their existence in dialects has brought dialects to an important place in language studies. In this context, Turkey Turkish dialects show a very rich appearance in terms of archaic elements in the historical development and course of the Turkish language. In the study, the dialects of Bayburt and its region, which are among the Eastern Group dialects of Turkey Turkish, used as settlements by many civilizations since the first periods of history and considered as one of the important settlements of the Coruh Valley, were evaluated in terms of archaic elements.

Keywords: Archaic, dialects of Bayburt and its region, vocabulary.

Giriş

Diller, tarihî süreç içerisinde birtakım nedenlere bağlı olarak gerek ses ve şekil gerekse söz varlığı açısından çeşitli değişimlere uğrarlar. Dillerde görülen bu değişimler çoğunlukla o dile ait arkaik sözcüklerin art zamanlı çalışmalarla incelenmesi sonucu ortaya çıkmaktadır.

Arkaik terimi, bugüne kadar yapılan birçok çalışmada farklı şekillerde tanımlanmış ve değerlendirilmiştir. Terim, Türkçe Sözlük'te (2011) "Konuşulan ve yazılan dilde, kullanımdan düşmüş olan (eski söz veya deyim)" (s. 153) biçiminde tanımlanmıştır. Zeynep Korkmaz (2007), bu terimi, "eski kelime" şeklinde adlandırarak "bugün artık kullanılıştan düşmüş bulunan veya eski biçimi ile kullanılan kelime" şeklinde ifade etmiş ve gökçek "güzel", esruk "sarhoş", bencileyin "benim gibi", heybetlü, haşmetlü, hatun, kaygulanmak gibi sözcüklerle de örneklendirmiştir (s. 85). Terimi farklı isimle adlandıran araştırmacılardan bir diğeri ise Berke Vardar'dır. Vardar (2002), çalışmasında terimi "eski biçim" şeklinde adlandırarak "kullanımdan düşmüş, dilsel çevrimden çıkmış bulunan sözlüksel birim, sözdizimsel olgu" (s. 93) biçiminde tanımlamıştır.

Arkaik teriminin birçok çalışmada kullanılmış olmasına rağmen bazılarında sadece tartışıldığını ifade eden Gürer Gülsevin, "Arkaik-Periferik Kavramı ve Bu Kavramın Tarihî Batı Rumeli Türkçesi Ağızlarının Tespitindeki Önemi" (2015) başlıklı çalışmasında terimle ilgili yapılan çalışmalarda çoğunlukla arkaik olarak gösterilen unsurların yapılan tanımlarla tamamıyla uyuşmadığını, herhangi bir tarihî metin ve dönem üzerinde çalışanların bugün Türkiye Türkçesi yazı dilinde kullanılmayan fakat hem bugünkü birçok ağızda hem de makalelere konu olan dönemin hemen hemen bütün eserlerinde kullanılan kelimeleri bile o dönem veya eserin dili için arkaik olarak gösterdiğini ifade etmiştir. Gülsevin'e göre arkaik unsurdan bahsedilebilmesi için kesinlikle bir karşılaştırma yapılması ve bu karşılaştırmanın da ya eş zamanlı olarak o dönemin bir başka diyalekti ile ya da art zamanlı olarak bahsi geçen diyalektin eski dönemi ile yapılması gerekmektedir (s. 3).

Dil bilimi sözlüklerinde arkaizmle ilgili yapılmış tanımlamaları yetersiz görerek konuyu daha kapsamlı bir şekilde ele alan Mehmet Ölmez (2003), arkaik terimini "Bir dilde Eski Türkçeye karşılaştırıldığında, öteki Türk dillerinde bulunmayan ses ve yapı özelliklerinin yanı sıra sözlüksel biçimlerin de Eski Türkçeye benzer biçimde yaşaması, kullanılmasıdır." (s. 136) şeklinde tanımlamıştır. Dolayısıyla arkaik sözcükler; bir dilin fonetik, morfolojik ve söz varlığı gibi temel unsurlarındaki değişim ve gelişmeleri ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

Arkaik unsurların tespitindeki en önemli dil ögesi ağızlardır. Ağızlar, özellikle art ve eş zamanlı dil incelemelerinde yadsınamayacak öneme sahiptir. Bir dilin geçirmiş olduğu değişimleri ve yapısında taşıdığı çeşitli özellikleri ortaya çıkarma hususunda önemli malzemeler taşıyan ağız, en genel tanımıyla "bir dilin veya bir lehçenin yazı diline oranla ve çoğunlukla ses, bazen de şekil, anlam ve söz varlığı bakımından birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleri"dir (Korkmaz, 2007, s. 11-12). Ağızlar, taşıdıkları bazı özellikleri nedeniyle ölçünlü dilden ayrılmaktadırlar. Ağızları ölçünlü dilden ayıran önemli özelliklerden biri, yapılarında taşıdıkları arkaik unsurlardır. Dolayısıyla ağızların hem art zamanlı verilerin ortaya konmasında hem de dillerdeki arkaik unsurların korunmasında üstlendiği rol dikkat çekicidir. Ölçünlü dilde ses, şekil ve anlam değişikliğine uğrayan bazı kelimelerin ağızlarda eski şeklini koruması da ağızları ölçünlü dilden ayıran başka bir özelliktir.

Arkaik unsurlar açısından oldukça zengin bir görünüm sergileyen ve temeli Oğuz Türkçesine dayanan Türkiye Türkçesi ağızları, bu yönüyle dil araştırmalarında önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Leylâ Karahan (2014) Türkiye Türkçesi ağızlarını; Doğu, Kuzeydoğu ve Batı Grubu ağızları olmak üzere üç ana gruba ayırarak bu çalışmanın esasını oluşturan Bayburt ve yöresi ağızlarını Doğu Grubu ağızları içerisinde ele almıştır (s. 1-79). Bayburt, Türklerin Doğu Karadeniz'de ilk fethetdikleri ve yerleştikleri sahalardan biridir. Saha, tarih boyunca pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış olması ve tarihî dokusu ile dikkat çeken yerlerden birisi olarak

karşımıza çıkmaktadır (Adak, 2016, s. 21; Özger, 2007, s. 10; Ünsal, 2006, s. 135-137). Çalışmalarda Bayburt'un içinde yer aldığı Doğu Karadeniz'de Oğuz, Kıpçak, Peçenek, Bulgar başta olmak üzere birçok Türk boyunun varlığı tespit edilmiştir (Özmenli, 2016, s. 515). Bu bölgeye yerleşmiş Türk boylarından biri, daha önce de belirtildiği üzere, Türkiye Türkçesi ağızlarının şekillenmesinde önemli rolü olan Oğuz boyudur. Orta Asya'dan gelerek Karadeniz'in Türkleşmesinde önemli bir rol üstlenen Oğuzlar, Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu'nun kapılarının Türklere açılmasıyla birlikte Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Doğu Karadeniz'de de pek çok yere yayılmışlardır. Selçuklulara bağlı çeşitli Oğuz boyları, Doğu Karadeniz sahasında yer alan Bayburt ve çevresine de yerleşerek buraları yurt edinmişlerdir (Adak, 2016, s. 173-182; Özmenli, 2016, s. 515-526; Sümer, 1999).

Yüzyıllar boyunca geçirmiş olduğu gelişme ve değişimlere bağlı olarak zengin bir kültürel mirasa sahip olan Bayburt ve yöresi ağızlarının; ses, şekil ve söz varlığı açısından Azerbaycan Türkçesinin karakteristik özelliklerinin yanı sıra Eski Türkçe, Eski Türkiye Türkçesi ve Kıpçak Türkçesi başta olmak üzere tarihî dönemlere ait pek çok arkaik unsuru taşıdığı görülmektedir (Kürüm, 2021, s. 17-18).

İnceleme

Çalışmada, Bayburt ve yöresi ağızlarında tespit edilen otuz üç arkaik sözcük, dilin tarihî dönemleri hakkında yapılan söz varlığı ve gramer çalışmalarından hareketle incelenmiştir. Sözcüklerin ilk olarak BYA'daki kullanılış şekli, anlamı ve tespit edildiği yerleşim yeri verilmiş ve sonrasında art zamanlı incelemeyle tarihî dönemlerdeki kullanılış şekli ve anlamlarına değinilmiştir.

1. aba: Sözcük BYA'da “anne, büyük anne, abla” anlamlarında kullanılmaktadır (Bayburt-Alapelit).

Türk dilinin ilk dönemlerinden itibaren kullanıldığı görülen sözcük; OT'de “ata, ecdat” anlamlarıyla **apa** (Tekin, 2010, s. 122), EUT'de “abla, büyük kız kardeş” anlamlarıyla **apa** (Caferoğlu, 2011, s. 18), KT'de “adem, insan, ana” anlamlarıyla **apa** (Ünlü, 2012, s. 44) şekillerinde kullanılmıştır. Sözcük, TS'de “halk ağzı” açıklamasıyla “abla, anne” anlamlarında **aba** şeklinde maddelendirilmiştir (TS, 2011, s. 1).

2. ağu: BYA'da “zehir” anlamında kullanılmıştır (Bayburt-Taşocağı).

Sözcük Türkçenin ilk devirlerinden itibaren kullanılmaya başlanmış ve bugün pek çok ağızda olduğu gibi BYA'da da eski şeklini korumuştur. İlk dönemlerden itibaren “zehir” anlamında kullanılan sözcüğün tarihî lehçelerdeki görünümü şu şekildedir:

EUT'de **agu** (Wilkens, 2021, p. 22), KT ve HT'de **ağu** (Ünlü, 2012, s. 25-31), Kıp.T.'de **ağı**, **ağu** ve **avu** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 3), ÇT'de **ağı** (Ünlü, 2013, s. 16), EAT'de ise **ağu** şeklinde kullanılmıştır (Kantar, 2011, s. 27). Sözcük, bugün TS'de ise **ağı** şeklindedir (TS, 2011, s. 39).

3. altun: BYA'da bu şekliyle kullanımı oldukça yaygın olup tarihî dönemlerde olduğu gibi bölge ağızlarında da “altın” anlamında kullanılmaktadır (Bayburt-Arpalı).

Sözcük, tarihî dönemlerin tamamında yuvarlak ünlülüdür. EDPT'de **altun** (Clouston, 1972, p. 131), OT'de **altun** (Tekin, 2010, s. 121), EUT'de **altun** (Doğan-Usta, 2014, s. 54), KT ve HT'de **altun** (Ünlü, 2012, s. 37-42), Kıp.T.'de **altun** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 8), ÇT'de **altun** (Ünlü, 2013, s. 38), EAT'de ise **altun** şeklindedir (Kantar, 2018, s. 36).

4. aşıh: Tarihî metinlerde “mutfak”, “buğday”, “aş evi” vb. anlamlarda kullanılan sözcük, BYA'da buna paralel olarak “buğday, mısır gibi tahıl, bunlardan yapılan çorbalık, bulgur gibi yemeklikler” anlamlarını taşımaktadır (Bayburt-Kitre).

Sözcüğün tarihî dönemlerdeki kullanılışı ve anlamları şu şekildedir: ETG'de “aşhane” anlamında **aşlık** (Gabain, 2007, s. 262), EUT'de “mutfak” anlamında **aşlık** (Caferoğlu, 2011, s. 23), EDPT'de “buğday” anlamında **aşlık** (Clauson, 1972, p. 261), KT'de “aşevi, mutfak, buğday, zahire” anlamlarında **aşlık** (Ünlü, 2012, s. 68), Kıp.T.'de “buğday” anlamında **aşlık** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 15), ÇT'de “tahıl, hububat, yemeklik malzeme” anlamlarında **aşlık** ve **aşlık** şekillerinde (Ünlü, 2013, s. 64). DS'de “mutfak; buğday, mısır gibi tahıl; yemeklik sebze” anlamlarında **aşlık** şeklinde kullanılan sözcük, TS'ye de benzeri anlamlarda **aşlık** biçiminde geçmiştir (TS, 2011, s. 177).

5. azık / azuk: Sözcük, tarihî metinlerde olduğu gibi BYA'da da “yiyecek, azık, nevale” anlamlarında kullanılmıştır (Bayburt/Heybetepe-Akduran).

Sözcük EDPT'de **azuk** (Clauson, 1972, p. 283), OT'de **azuk** (Tekin, 2010, s. 125), EUT'de “yiyecek, kumanya, nevale, azık, erzak” anlamlarında **azuk** (Wilkens, 2021, p. 94), KT'de **azık** ve **azuk** (Ünlü, 2012, s. 85-86), HT'de **azık** ve **azuk** (Ünlü, 2012, s. 70-71), Kıp.T.'de **azık**, **azık**, **azık** ve **azuk** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 19-20), ÇT'de **azuğ** ve **azuk** (Ünlü, 2013, s. 85), EAT'de **azık** ve **azık** şeklindedir. (Kantar, 2018, s. 78-79). Sözcük TS'ye **azık** şeklinde geçmiştir (TS, 2011, s. 216).

6. çig: Bu sözcük tarihî dönemlerde olduğu gibi BYA'da da “pişmemiş”, “az pişmiş” anlamlarında kullanılmıştır (Bayburt-Danışment). Sözcüğün tarihî dönemlerdeki kullanılışı şu şekildedir:

Sözcük EDPT'de (Clauson, 1972, p. 413), GT'de (Karamanlıoğlu, 1989, s. 239) ve ÇT'de **çig** (Ünlü, 2013, s. 249) şeklinde kullanılmıştır.

7. çigit: Bölge ağızlarında yaygın şekilde kullanılan arkaik sözcüklerden biridir. Sözcük, BYA'da tarihî metinlerdeki “çekirdek” anlamıyla kullanılmıştır (Bayburt-Hacıoğlu).

Sözcük, EDPT'de **çigit** (Clauson, 1972, p. 414), DLT'de **çigit** (Ercilasun-Akkoyunlu, 2015, s. 624), TETTL'de ise **çigid**, **ciyit**, **çivit** (Tietze, 2002, p. 516) şekillerinde kullanılmıştır.

8. don: Sözcük Eski Türkçeden itibaren tarihî metinlerde “elbise” anlamında kullanılmıştır. Bu sözcük bugün BYA'da “elbise, giysi” anlamlarında eski şekliyle kullanılmaya devam etmektedir (Bayburt-Aşağı Kop).

ETG'de **ton** (Gabain, 2007, s. 301), EUT'de **ton** (Wilkens, 2021, p. 730), KT'de **ton** (Ünlü, 2012, s. 817), NF'de **ton** (Ata, 1998, s. 430), GT'de **ton** (Karamanlıoğlu, 1989, s. 377), ÇT'de **ton** (Ünlü, 2013, s. 1146), EAT'de **ton** (Kantar, 2018, s. 656). Sözcük bugün TS'de ise “halk ağzı” açıklamasıyla “1. Giysi. 2. Vücudun belden aşağısına giyilen uzun veya kısa iç giysisi, külot” anlamlarında **don** şeklinde verilmiştir (TS, 2011, s. 703).

9. düge: BYA'da “iki üç yaşlarında dana” anlamında kullanılmıştır (Bayburt-Yazıbaşı).

Sözcük EDPT (Clauson, 1972, p. 478) ve DLT'de **tüge** (Ercilasun-Akkoyunlu, 2015, s. 907), YTS'de ise **düge** (Dilçin, 2009, s. 86) şeklinde kullanılmıştır.

10. egir-: Sözcük, BYA'da “yünü bükerek iplik yapmak” anlamında kullanılmıştır (Bayburt / Yoncalı-Aşağı Kop). Sözcüğün tarihî dönemlerdeki kullanılışı şu şekildedir:

OT'de “kuşatmak, çevirmek” anlamında **egir-** (Tekin, 2010, s. 137), EUT'de “(ip) eğirmek, örgü ile sarmak, bağlamak” anlamlarında **ägir-** (Wilkens, 2021, p. 101), DLT'de “kuşatmak, çevirmek, eğirmek” anlamlarında **egir-** (Ercilasun-Akkoyunlu, 2015, s. 634), NF'de “kuşatmak” anlamında **egir-** (Ata, 1998, s. 115), Kıp. T.'de “ip eğirmek, bükmek” anlamlarında **egir-**, **igir-**, **iyir-** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 70), ÇT'de “eğirmek” anlamında **ägir-** (Ünlü, 2013, s. 325), EAT'de “kuşatmak, sarmak, etrafını çevirmek” anlamlarında **egirt-** (Kantar, 2018, s. 244) şeklinde kullanılmıştır. Sözcük TS'ye “yün, pamuk vb.ni iğ ile büküp iplik durumuna getirmek” açıklamasıyla **eğirmek** şeklinde geçmiştir (TS, 2011, s. 761).

11. egiş: BYA'da “tandırdaki ateşi karıştırmaya ve düzeltmeye yarayan tel araç” anlamında kullanılmıştır (Bayburt-Hacıoğlu).

Sözcük; TETTL'de “çeşitli işlerde kullanılan ucu eğri demir alet” anlamında **eğiç**, **eğiş**, **iğiç** şekillerinde (Tietze, 2002, p. 694), YTS'de “ucu çengelli demir” anlamında **egiş** şeklinde (Dilçin, 2009, s. 90) kullanılmış olup DS'ye ise “tandırlarda veya ocaklarda kullanılan, bir ucu çengel şeklinde sivri, diğer ucu yassı, demirden araç” anlamıyla **egiş** şeklinde geçmiştir.

12. eke: Bu sözcük BYA'da “büyük, yaşlı” anlamlarında kullanılmıştır (Bayburt-Gökçedere). Sözcüğün tarihî dönemlerdeki kullanılışı ise şu şekildedir:

OT'de “abla” anlamında **eke** (Tekin, 2010, s. 137), EUT'de “abla” anlamında **äkä** (Caferoğlu, 2011, s. 70), KT'de “büyük kızkardeş” anlamında **e/äke/ä** (Ünlü, 2012, s. 218), Kıp. T.'de “hala, bibi” anlamlarında **eke** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 71), ÇT'de “büyük kardeş” anlamında **ağa, eke** (Ünlü, 2013, s. 24) şekillerinde kullanılmıştır. Sözcük, TS'de ise “halk ağzı” açıklamasıyla “büyük, yetişkin, yaşlı, kart” anlamlarında **eke** şeklinde verilmiştir (TS, 2011, s. 765).

13. enüg: Sözcük BYA'da “kedi ve köpek yavrusu” için kullanılmıştır (Demirözü-Merkez).

Tarihî dönemlerde genellikle köpek yavrusu için kullanılan sözcük; EDPT'de **enük** (Clauson, 1972, p. 183), EUT'de “yavru hayvan” anlamında **enük** (Doğan-Usta, 2014, s. 127), DLT'de “aslan, sırtlan, kurt ve köpek yavrusu” anlamlarında **enük** (Ercilasun-Akkoyunlu, 2015, s. 639), Kıp.T.'de “köpek ve yırtıcı hayvan yavrusu” anlamıyla **enük** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 74), ÇT'de “hayvan yavrusu” anlamıyla **enük** (Ünlü, 2013, s. 339) ve EAT'de “kedi köpek yavrusu” anlamıyla **enik / enük** (Kantar, 2018, s. 257) şeklinde kullanılmıştır.

14. gön: Sözcük BYA'da, tarihî kaynaklarda olduğu gibi, “işlenmiş hayvan derisi” anlamında kullanılmıştır (Bayburt-İğdir).

EDPT'de “tabaklanmış deri” anlamında **kö:n** (Clauson, 1972, p. 725), EUT'de “deri, cilt” anlamında **kön** (Wilkens, 2021, p. 402), DLT'de “gön, deri; özellikle atın derisi” anlamında **kön** (Ercilasun-Akkoyunlu, 2015, s. 737), NF'de “deri, gön” anlamında **kön** (Ata, 1998, s. 259), GT'de “deri, gön, kösele” anlamlarında **kön** (Karamanlıoğlu, 1989, s. 308), ÇT'de “deri, gön” anlamlarında **kön** (Ünlü, 2013, s. 656), EAT'de “tabaklanmış deri, ham deri” anlamlarında **gön** (Kantar, 2018, s. 295), TDES'de “tabaklanmış deri, kösele” anlamlarında **gön** (Eren, 2020, s. 198). Sözcük, TS'ye “halk ağzı” açıklamasıyla “hayvan derisi” anlamında **gön** şeklinde geçmiştir (TS, 2011, s. 962).

15. hacan: Sözcük BYA'da bölge ağızlarındaki sızıcılışma temayülünden dolayı ilk ünsüzü sızıcılışmış şekliyle kullanılmıştır. Bu arkaik sözcük, yörenin Kuzeydoğu Grubu ağızlarıyla sınır bölgesi olan yerleşim yerlerinde “-dığı zaman” ve “ne zaman” anlamlarında kullanılmaktadır (Bayburt-Dumlu).

EDPT'de “ne zaman” anlamında **kaçan** (Clauson, 1972, p. 592), EUT'de “eğer, ne zaman, ... -dığında, ... -dığı zaman” anlamlarında **kaçan** (Wilkens, 2021, p. 317), DLT'de “ne zaman; eğer, ne zaman ki” anlamlarında **kaçan** (Ercilasun-Akkoyunlu, 2015, s. 673), NF'de “ne zaman” anlamında **kaçan** (Ata, 1998, s. 193), Kıp. T.'de “ne zaman, ne vakit, vakti ki, ...dığı zaman, ...dığında” anlamlarında **kaçan, kaçan, haçan, haçan** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 122), ÇT'de “ne zaman, vaktaki” anlamlarında **kaçan** (Ünlü, 2013, s. 559) ve EAT'de “ne zaman” anlamıyla **kaçan** (Kantar, 2018, s. 392) şeklinde kullanılmıştır.

16. högeç: BYA'da “iki üç yaşlarındaki erkek koyun” için kullanılan arkaik sözcüktür. Kaynaklarda **ögeç** şeklinde geçen bu sözcük, BYA'da ön seste ünsüz türemesi temayülü neticesinde **högeç** biçiminde kullanılmıştır (Bayburt-Beşpınar).

TKBS'de “üç yaşındaki koç” anlamında **ögeç** < OT. **öge** ‘yaşlı’ +ç ‘küçültme eki’ (Gülensoy, 2011b, s. 649), TSD'de “iki üç yaşlarında erkek koyun” anlamında **ögeç** (Paçacıoğlu, 2016, s. 493), YTS'de “iki, üç yaşlarında erkek koyun ve keçi” anlamında **ögeç [öveç]** (Dilçin, 2009, s. 178), DS'de “üç yaşında erkek davar; bir yaşlı davar” anlamlarında **ögeç** şeklinde kullanılmıştır. Sözcük, TS'ye “halk ağzı” açıklamasıyla “iki üç yaşındaki erkek koyun” anlamında **öveç** şeklinde geçmiştir (TS, 2011, s. 1863).

17. igirmi / yègirmi: Eski Türkçeden beri kullanıldığı görülen sözcük, BYA'da arkaik olarak devam etmektedir (Bayburt / Sarımeşe-Hacıoğlu-İğdir-Çalidere-Yazıbaşı).

OT'de “yirmi” anlamında **yigirmi** (Tekin, 2010, s. 189), EUT'de “yirmi” anlamında **yigirmi** (Caferoğlu, 2011, s. 296), KT'de “yirmi” anlamında **yigirmi, yigirme** (Ünlü, 2012, s. 1003), HT'de “yirmi” anlamında **yigirmi, yègirmi** (Ünlü, 2012, s. 686), Kıp. T.'de “yirmi” anlamında **yigirmi, igirmi** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 322), ÇT'de “yirmi” anlamında **yigirmi, yègirmi, igirmi, igirme** (Ünlü, 2013, s. 1253), EAT'de “yirmi” anlamında **yigirmi** (Kantar, 2018, s. 756).

18. qarı-: Sözcük BYA'da “yaşlanmak” anlamında kullanılmıştır (Bayburt-Gökçedere).

EUT'de “yaşlanma, yaşlılık” anlamlarında **karımak** (Wilkins, 2021, p. 337), KT'de “kocamak, ihtiyarlamak, yaşlanmak” anlamlarında **qarı-** (Ünlü, 2012, s. 362), HT'de “yaşlanmak, kocamak, ihtiyarlamak” anlamlarında **qarı-** (Ünlü, 2012, s. 290), Kıp. T.'de “yaşlanmak, ihtiyarlamak” anlamlarında **qar-, qarı-** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 128), ÇT'de “yaşlanmak, kocalmak” anlamlarında **qarı-** (Ünlü, 2013, s. 585).

Sözcük, TS'ye “halk ağzı” açıklamasıyla “yaşlanmak, kocamak, ihtiyarlamak” anlamlarında **karımak** şeklinde geçmiştir (TS, 2011, s. 1329).

19. kom: Sözcük BYA'da “ağıl, davar ahır” anlamlarında kullanılmıştır (Bayburt / Darıca-Akduran). Sözcüğün kaynaklardaki görünümü şu şekildedir:

TDES'de “ağıl, davar ağılı, yayla evi, küçük yerleşim yeri” anlamlarında **kom** (Eren, 2020, s. 312), TKBS'de “ağıl, yayla evi, köy, çiftlik, ahır” anlamlarında **kom** (Gülensoy, 2011a, s. 536).

DS'ye “ağıl, davar ahır, yayla evi, çiftlik” vb. anlamlarda geçen **kom**, TS'ye ise “halk ağzı” açıklamasıyla “ağıl, davar ağılı, yayla evi, bir kimseye ait küçük yerleşim yeri, çiftlik” anlamlarında **kom** şeklinde geçmiştir (TS, 2011, s. 1466).

20. konşu: Eski Türkçeden itibaren “komşu” anlamında kullanılan sözcük, BYA'nın genelinde eski şeklini korumuştur (Bayburt / Dumlu-Sarımeşe-Darıca-Aydıntepe-Armutlu-Söğütlü-Yeşilyurt-Hacıoğlu-Çayryolu-Masat).

ETG'de “komşu” anlamında **konşu, konaşı** (Gabain, 2007, s. 282), DLT'de “komşu” anlamında **konşu, koşnu** (Ercilasun-Akkoyunlu, 2015, s. 728), HT'de “komşu” anlamında **konşu, konşu, koşnu** (Ünlü, 2012, s. 334), Kıp. T.'de “komşu” anlamında **konşu, konaş, konş, koñşu, konşu, konuş** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 153), ÇT'de “komşu” anlamında **konğşı, koñşı, koşnu** (Ünlü, 2013, s. 646), EAT'de “komşu” anlamında **konşu, konşu** (Kantar, 2018, s. 454-455).

21. oħşa-: BYA'da, tarihî metinlerde olduğu gibi, “benzemek” anlamında kullanılmıştır (Bayburt-İğdir). Sözcüğün tarihî dönemlerdeki görünümü ise şu şekildedir:

ETG'de **okşa-, oğşa-, oħşa-** (Gabain, 2007, s. 288), KT'de **okşa-, oħşa-** (Ünlü, 2012, s. 574), HT'de **oħşa-** (Ünlü, 2012, s. 441), Kıp. T.'de **okşa-, oğşa-, oħşa-, oşa-, oşka-, ovşa-** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 204), ÇT'de **oħşa-** (Ünlü, 2013, s. 860). Sözcük DS'ye de **okşa-, oħşa-** şekillerinde geçmiştir.

22. ög / ögden: Bu sözcük BYA'da, tarihî dönemlerde olduğu gibi, “ön”, “önce” ve “önceden” anlamlarında kullanılmıştır (Bayburt / Demiröz (Merkez)-Yoncalı).

Sözcük EDPT'de “ön, önce” anlamlarında **öñ** (Clauson, 1972, p. 167), EUT'de “ön, ileri taraf, önde, öndeki” anlamlarında **öñ, öñdün** (Doğan-Usta, 2014, s. 253), DLT'de “ön, önden, önceden” anlamlarında **öñ, öñdün** (Ercilasun-Akkoyunlu, 2015, s. 787), Kıp. T.'de “ön, ön taraf” anlamlarıyla **ön, öñ** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 211), ÇT'de “ön, ileri, ileri doğru, evvel” anlamlarında **ög, öñ** (Ünlü, 2013, s. 872-875) şekillerinde kullanılmıştır.

23. ögey / ögëy: Sözcük BYA'da “öz olmayan, üvey” anlamlarında kullanılmıştır (Bayburt- Merkez / Sarımeşe / Yazıbaşı / Arpalı).

EDPT'de **öge:y** (Clauson, 1972, p. 119), EUT'de **ögäy** (Wilkens, 2021, p. 525), KT'de **ögey** (Ünlü, 2012, s. 604), HT'de **ögey** (Ünlü, 2012, s. 456), Kıp. T.'de **ögey** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 209), ÇT'de **ögey** (Ünlü, 2013, s. 872).

24. sıri-: Sözcük BYA'da “yorgan vb. şeyleri iri dikişlerle aralıklı dikmek” anlamında kullanılmıştır (Bayburt-Akduran). Tarihî metinlerde genellikle “iri aralıklarla dikilen dikiş” anlamında kullanılan sözcüğün bu kaynaklardaki kullanımı şu şekildedir:

EDPT'de **sırı-** (Clauson, 1972, p. 845), DLT'de **sırı-** (Ercilasun-Akkoyunlu, 2015, s. 820), EAT'de **sırmak** (Kantar, 2018, s. 587), TKBS'de **sırı-** (Gülensoy, 2011b, s. 770). Sözcük, TS'ye “halk ağzı” açıklamasıyla **sırmak** şeklinde geçmiştir (TS, 2011, s. 2101).

25. söğ-: Sözcük BYA'da “sövmek, kızmak, küfür etmek” anlamlarında kullanılmıştır (Bayburt / Konursu). Sözcüğün tarihî kaynaklardaki görünümü şu şekildedir:

EUT'de “azarlamak, sövmek” anlamlarında **sökmäk** (Caferoğlu, 2011, s. 209), DLT'de “sövmek, küfretmek” anlamlarında **sök-, sōk-** (Ercilasun-Akkoyunlu, 2015, s. 831), HT'de “sövmek, küfretmek, kötü söz söylemek” anlamlarında **sök-, söğ-** (Ünlü, 2012, s. 530), Kıp. T.'de “sövmek, küfretmek” anlamlarında **sök-, söğ-** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 240), ÇT'de “sövmek, hakaret etmek, lanetlemek” anlamlarında **sök-, söğ-, söy-** (Ünlü, 2013, s. 1003), EAT'de “sövmek, küfretmek” anlamlarında **sögmek** (Kantar, 2018, s. 596).

26. tik-: Sözcük BYA'da “ağaç, elbise vb. şeyleri dikmek” anlamında kullanılmıştır (Bayburt / Söğütlü-Arpalı-Akduran-Akşar-Hacıoğlu-Kitre- Çayırıyolu-Aşağı Kop).

ETG'de “dikmek (taş, abide)” anlamında **tik-** (Gabain, 2007, s. 300), DLT'de “elbise vb. şeyleri ile ağaç, tuğ vb. bir şeyi dikmek” anlamlarında **tik-** (Ercilasun-Akkoyunlu, 2015, s. 879), NF'de “dikmek, kurmak; ağaç dikmek” anlamlarında **tik-** (Ata, 1998, s. 425), Kıp. T.'de “ağaç dikmek, dikiş dikmek” anlamlarında **tik-, dik-** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 275), EAT'de “dikmek” anlamında **tikmek** (Kantar, 2018, s. 648), ÇT'de “dikmek, kurmak, birbirine yapıştırmak, ilıştırmek, elbise dikmek” anlamlarında **tik-** (Ünlü, 2013, s. 1126).

27. tiken: Sözcük, tarihî dönemlerde olduğu gibi BYA'da da “diken” anlamında kullanılmıştır (Bayburt / Kitre-Armutlu-Alapelit-Akduran-). Sözcüğün tarihî dönemlerdeki görünümü şu şekildedir:

EUT'de **tikän** (Wilkens, 2021, p. 717), KT'de **tiken, tikken, tikän** (Ünlü, 2012, s. 801), HT'de **tiken** (Ünlü, 2012, s. 592), Kıp. T.'de **tiken, diken, düken, tekene, tikene** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 275), ÇT'de **tiken, tigen, tikken, tüğan, tügen** (Ünlü, 2013, s. 1127).

28. tohu-: BYA'da yaygın şekilde kullanılan sözcük, tarihî dönemlerde olduğu gibi “dokumak” anlamında kullanılmıştır (Bayburt / Örence-Hacıoğlu-Yukarı Kop-Aşağı Kop-Sırakayalar-Yazıbaşı). Sözcüğün tarihî metinlerdeki görünümü şu şekildedir:

ETG'de “vurmak, sokmak, kurmak, tepinmek; dokunmak” anlamlarında **tokı-, toku-** (Gabain, 2007, s. 300), EDPT'de “(bir şeye) vurmak, (bir kumaş) dokumak” anlamlarında **tokı-** (Clauson, 1972, p. 467), KT'de “döğmek, dokumak, vurmak, çalmak, batırmak” anlamlarında

toķı- (Ünlü, 2012, s. 812), HT'de “dokumak, vurmak, çarpmak” anlamlarında **toķı-**, **toķu-** (Ünlü, 2012, s. 598), Kıp. T.'de “dokumak, örmek” anlamlarında **toķı-**, **toķu-**, **doķı-**, **toģu-** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 279), ÇT'de “vurmak, çarpmak” anlamlarında **toķı-** (Ünlü, 2013, s. 1143), EAT'de “dokumak, vurmak, birbirine geçirmek, çakmak” anlamlarında **toķımak** (Kantar, 2018, s. 653).

29. yalaģoz / yalaģuz / yalawuz / yalöz / yallaģuz: BYA'da farklı fonetik varyantları olan sözcük “yalnız” anlamında kullanılmıştır (Bayburt / Merkez-Aģađı Çımağıl-Başçımağıl-İğdir-Çağıllı).

Sözcüğün tarihî dönemlerdeki kullanılışı Őu şekildedir:

ETG'de “yalnız” anlamında **yalaģuz**, **yalıñus** (Gabain, 2007, s. 308), EUT'de “yalnız” anlamında **yalangus**, **yalanguz**, **yalğuz**, **yalınguz**, **yalınguz** (Caferoğlu, 2011, s. 281-282), DLT'de “yalnız, tek başına” anlamlarında **yalñus** (Ercilasun-Akkoyunlu, 2015, s. 946), NF'de “yalnız, tek başına” anlamlarında **yalğuz**, **yanğlız** (Ata, 1998, s. 467), GT'de “yalnız, sadece” anlamlarında **yalğuz** (Karamanlıoğlu, 1989, s. 391), EAT'de “yalnız” anlamında **yalanguz**, **yalavuz**, **yalguz**, **yalunuz** (Kantar, 2018, s. 1130), ÇT'de “yalnız, sade, tek” anlamlarında **yalğuz**, **yalñuz**, **yalınkat** (Ünlü, 2013, s. 1225).

30. yaģmaħ: BYA'da “kadınların gözleri dışında bütün yüzünü kapatan ince örtü” anlamında kullanılmıştır (Bayburt / Merkez-Masat).

EUT'de “gizlemeli, saklamalı” anlamlarında **yaģmaklıđ** (Wilkins, 2021, p. 875); “sürünerek gizlenmek, sinmek, saklanmak” anlamlarında **yaģmak** (Caferoğlu, 2011, s. 290), Kıp. T.'de “bir tür yüz örtüsü” anlamında **yaģmak** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 314) şeklinde kullanılmıştır. YTS'de “örtmek, kapamak, gizlemek” anlamlarında **yaģmak** (Dilçin, 2009, s. 250) şeklinde kullanılan sözcük, TS'ye ise “esk.” açıklamasıyla “kadınların ferace ile birlikte kullandıkları, gözleri açıktaki bırakan, ince yüz örtüsü” anlamında **yaģmak** şeklinde geçmiştir (TS, 2011, s. 2548).

31. yazı: Eski Türkçeden itibaren kullanıldığı tespit edilen sözcük, BYA'da “ova, kır alanı” anlamlarında kullanılmıştır (Bayburt-Yazıbaşı). Sözcüğün tarihî metinlerdeki görünümünü Őu şekildedir:

ETG'de “ova, düzlük” anlamlarında **yazı** (Gabain, 2007, s. 310), KT'de “kır, ova, boşluk, açıklık alan” anlamlarında **yazı** (Ünlü, 2012, s. 979), HT'de “ova, kır, çöl” anlamlarında **yazı** (Ünlü, 2012, s. 674), Kıp. T.'de “ova, bozkır, sahra, çöl” anlamlarında **yazı** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 316), ÇT'de “ova, bozkır, boş ve açıklık yer, alan” anlamlarında **yazı** (Ünlü, 2013, s. 1244).

Sözcük, TS'ye “halk ağzı” açıklamasıyla “düz yer, ova, kır” anlamlarında **yazı** şeklinde geçmiştir (TS, 2011, s. 2560).

32. yenlik / yeyliK: Sözcük, tarihî dönemlerin birçoğunda olduğu gibi BYA'da da “hafif” anlamında kullanılmıştır (Bayburt / Demirözü-Dumlu). Tarihî dönemlerde pek çok farklı fonetik varyantı tespit edilen sözcüğün bu dönemlerdeki görünümünü Őu şekildedir:

EUT'de “hafif” anlamında **yenig** (Wilkins, 2021, p. 888), DLT'de “her Őeyin hafifi, hafif” anlamında **yenik** (Ercilasun-Akkoyunlu, 2015, s. 966), Kıp. T.'de “hafif” anlamında **yegin**, **yeyil**, **yeyül**, **yeyni**, **yini**, **yiniil**, **yugul**, **yüñül** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 317), EAT'de “hafif” anlamında **yeyni**, **yeyni** (Kantar, 2018, s. 747-751).

33. yu-: Eski Türkçeden beri kullanıldığı tespit edilen sözcük, BYA'da “yıkamak” ve “damların üstünde loğ taşı gezdirerek toprağı sıkıştırmak” anlamlarında kullanılmıştır (Bayburt / Söğütlü-Akduran). Sözcüğün tarihî dönemlerdeki kullanımını Őu şekildedir:

EDPT’de “yıkamak” anlamında **yu-** (Clouston, 1972, p. 870), EUT’de “yıkamak, temizlemek” anlamlarında **yu-** (Wilkens, 2021, p. 917), DLT’de “yıkamak” anlamında **yun-** (Ercilasun-Akkoyunlu, 2015, s. 989), HT’de “yıkamak” anlamında **yu-, yuv-, yuw-** (Ünlü, 2012, s. 700), Kıp. T.’de “yıkamak” anlamında **yu-, yuf-, yuv-, yü-, yüf-, yüv-** (Toparlı-Vural-Karaatlı, 2019, s. 328), ÇT’de “yıkamak, temizlemek, arıtmak” anlamlarında **yu-, yuv-, yo-** (Ünlü, 2013, s. 1260), EAT’de “yıkamak, temizlemek, kaldırmak” anlamlarında **yumak** (Kanar, 2018, s. 782). Sözcük DS’de “yıkamak” ve “damların üstünde loğ taşı gezdirerek, toprağını sıkıştırmak” anlamlarında kullanılmıştır. Sözcük TS’ye ise “halk ağzı” açıklamasıyla “yıkamak” anlamında **yumak** şeklinde geçmiştir (TS, 2011, s. 2614).

Sonuç

Ölçünlü dilde kullanılmayan ve tarihî dönemlere ait ses, şekil ve söz varlığı gibi bazı arkaik unsurları yapılarında taşımaları nedeniyle dil araştırmalarında özel bir yeri olan ağızlar, bu arkaik sözcük ve özelliklerin varlığını canlı bir şekilde devam ettirdiği önemli başvuru kaynaklarından biridir.

BYA’da tespit edilen arkaik unsurlar, diğer Türkiye Türkçesi ağızlarında olduğu gibi, Türkçenin tarih boyunca geçirmiş olduğu gelişim ve değişimleri gözler önüne sermesi açısından dikkat çekicidir. Bu çalışmada, arkaik unsurlar bakımından zengin bir görünüm sergileyen BYA’da tespit edilen ve Türkçe Sözlük’te yer almayan ya da “halk ağzı, eski” açıklamalarıyla verilen otuz üç arkaik sözcük ele alınıp incelenmiştir.

Daha önce de belirtildiği üzere tarihin ilk dönemlerinden itibaren yerleşim alanı olarak kullanılan Bayburt ve yöresi, bu tarihî süreçte Oğuz ve Kıpçak başta olmak üzere pek çok Türk boyunun iskân yeri olmuştur. Dolayısıyla Türkiye Türkçesi ağızlarının şekillenmesinde önemli bir rol üstlenen Oğuz Türkçesi başta olmak üzere Azerbaycan ve Kıpçak Türkçelerinin ses ve şekil özellikleri ile söz varlığına ait pek çok dil unsurunu BYA’da görmek mümkündür. Ayrıca, tespit edilen sözcüklerden hareketle, Eski ve Orta Türkçe gibi tarihî dönemlere ait pek çok arkaik unsurun da BYA’da korunduğu görülmektedir. Söz konusu unsurlar; *tik-, tiken, tohu-* sözcüklerinin söz başı tonsuz *t* ünsüzü ile *ögey* ve *sög-* örneklerinde olduğu gibi söz içi ve söz sonu *g* sesinin korunması, benzer şekilde ET’deki *η* sesinin *ög* örneğinde olduğu gibi ayrışarak *g* şeklinde kullanılması, “ne zaman, ne vakit, vakti ki, ...dığı zaman, ...diğında” anlamlarıyla ET’de *kaçan* ve Kıp. T.’de *kaçan, kaşan, haçan, haşan* şekillerinde kullanılan sözcüğün *haçan* şeklinde kullanımının devam etmesi şeklinde sıralanabilir.

Kısaltmalar

BYA: Bayburt ve Yöresi Ağızları

ÇT: Çağatay Türkçesi

DLT: Dîvânu Lugâti’t-Türk

DS: Derleme Sözlüğü

EAT: Eski Anadolu Türkçesi

EDPT: An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish

ET: Eski Türkçe

ETG: Eski Türkçenin Grameri

EUT: Eski Uygur Türkçesi

GT: Gülistan Tercümesi

HT: Harezmi Türkçesi

Kıp.T: Kıpçak Türkçesi

KT: Karahanlı Türkçesi

NF: Nehcü'l-Feradis

OT: Orhon Türkçesi

TDES: Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü

TEİTL: Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı

TKBS: Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü

TS: Türkçe Sözlük

TSD: Türkçenin VIII.-XVI. Yüzyıllar Arasında Sözcük Dağarcığı

YTS: Yeni Tarama Sözlüğü

Kaynakça

Adak, M. (2016). *Ortaçağda Bayburt (XV. yüzyıla kadar Bayburt'un tarihi coğrafyası)*, Berikan Yayınevi.

Ata, A. (1998). *Nebcü'l-feradis*. TDK Yayınları.

Caferoğlu, A. (2011). *Eski Uygur Türkçesi sözlüğü*. TDK Yayınları.

Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford University Press,

Dilçin, C. (2009). *Yeni tarama sözlüğü*. TDK Yayınları.

Doğan, İ. & Usta, Z. (2014). *Eski Uygur Türkçesi söz varlığı (Sözlük-Gramatikal dizin)*. Altınpost Yayınları.

Ercilasun, A. B. & Akkoyunlu, Z. (2015). *Divânü lügâti't-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)*. TDK Yayınları.

Eren, H. (2020). *Türk dilinin etimolojik sözlüğü*. TDK Yayınları.

Gabain, A. V. (2007). *Eski Türkçenin grameri* (çev. Mehmet Akalın). TDK Yayınları.

Gülensoy, T. (2011a). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü*. TDK Yayınları.

Gülensoy, T. (2011b). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü*. TDK Yayınları.

Gülsevin, G. (2015). Arkaik-periferik kavramı ve bu kavramın tarihî Batı Rumeli Türkçesi ağızlarının tespitindeki önemi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (32), 1-12. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2771>

Kanar, M. (2018). *Eski Anadolu Türkçesi sözlüğü*. Say Yayınları.

Karahan, L. (2014). *Anadolu ağızlarının sınıflandırılması*. TDK Yayınları.

Karamanlıoğlu, A. F. (1989). *Gülistan tercümesi*. TDK Yayınları.

Korkmaz, Z. (2007). *Gramer terimleri sözlüğü*. TDK Yayınları.

Kürüm, M. (2021). *Bayburt ve yöresi ağızları (Giriş-İnceleme-Metinler-Sözlük)* (Tez No. 678490), [Doktora tezi, Fırat Üniversitesi]. Yök Ulusal Tez Merkezi.

Ölmez, M. (2003). Çağataycadaki eskicil öğeler üzerine. İçinde A. Ata & M. Ölmez (Yay. Haz.). *Dil ve edebiyat araştırmaları sempozyumu: Mustafa Canpolat armağanı* (ss. 135-142). Ankara.

Özger, Y. (2007). *XIX. yüzyılda Bayburt (1830-1900)* (Tez No. 205824) [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi]. Yök Ulusal Tez Merkezi.

Özmenli, M. (2016). Ortaçağ'da Doğu Karadeniz'de Oğuz ve Kıpçak yerleşimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 515-536.

Paçacıoğlu, B. (2016). *VIII.-XVI. yüzyıllar arasında Türkçenin sözcük dağarcığı*. Kesit Yayınları.

- Sümer, F. (1999). *Oğuzlar (Türkmenler)*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Tekin, T. (2010). *Orhon yazıtları*. TDK Yayınları.
- Tietze, A. (2002). *Tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugatı*. Simurg Yayınları.
- Toparlı, R., Vural, H. & Karaatlı, R. (2019). *Kıpçak Türkçesi sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Türkçe Sözlük*. (2011). TDK Yayınları.
- Ünlü, S. (2012). *Harezim-Altınordu Türkçesi sözlüğü*. Eğitim Yayınevi.
- Ünlü, S. (2012). *Karahanlı Türkçesi sözlüğü*. Eğitim Kitabevi.
- Ünlü, S. (2013). *Çağatay Türkçesi sözlüğü*. Eğitim Yayınevi.
- Ünsal, V. (2006). Doğu Karadeniz'in tarihi coğrafyası. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 129-144.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. Multilingual.
- Wilkens, J. (2021). *Handwörterbuch des altuigurischen (Altuigurisch-Deutsch-Türkisch)*. Universitätsverlag Göttingen.